RECENZII

SOULIER, J. P. Enigma vieții

Editura Medicală, București, 1991, 176 p. (Traducere din limba franceză de Vlad Apăteanu)

„C'est ici un livre de bonne foi, lecteur" — parafrazează pe Montaigne prezentatorul acestei cărți de excepție, J. Hamburger, membru al Academiei franceze ; un motiv în plus pentru care dr. Vlad Apăteanu, directorul Centrului de Hematologie din București a tradus-o pentru cititorul român, interesat de cele mai acute probleme ale biologiei contemporane : originea, evoluția și esența vieții și a morții precum și viziunea teosofiei, filozofiei și științei asupra acestor fenomene tulburătoare.

Autorul, Jean-Pierre Soulier, (n. 1915), este medic de renume mondial și biolog de profundă cultură, creator al codului internațional de etică transfuzională și fondator al Centrului Național de Transfuzie din Paris, expert O.M.S. în hematologie și transfuzii, fost profesor la Facultatea de Medicină — Necker și președinte al Societății Internaționale de Transfuzie.

După un excurs despre revelații, poziția curentelor filozofice și științelor asupra vieții, concepțiile autorului sunt expuse în capitolele principale : „evoluția vieții" și „moartea" și se încheie cu unele „remarci finale" foarte substanțiale și, în mare parte, inedite, toate cu completări și detalieri în „anexe".

În *„Revelații"*, la fel cum Tolstoi reproșa că „știința furnizează răspunsuri foarte exacte la întrebări care nu i se pun", tot astfel și Soulier, „disecând" fiecare din cele trei mari religii monoteiste, analizând textele religioase, constată că scripturile nu răspund tocmai la acele întrebări fundamentale pe care omul și le-ar putea pune : care este originea Universului și „marginile" sale ? Cum s-a născut viața și cum este repartizată în Univers ? Cum evoluează viața ? care este viitorul, nu doar al speciei umane, ci al viețuitoarelor în general, pentru că omul nu există decât în contextul său biologic pe Pământ, și atunci, devine evident că religiile au fost create de oameni pentru oameni și că la bază au două resorturi pasionale : speranța unei vieți viitoare mai bune, compensatore și nevoia de dragoste.

Autorul continuă căutarea răspunsurilor la aceste întrebări majore în filozofie, limitându-se la domeniul metafizic. Deliberat face abstracție de „științele umane" ; și asta pentru că aspectele etice și sociopolitice nu privesc decât specia umană și, esențial, este nu situ-

area omului în centrul Universului, ci raportarea sa la milioanele de alte lumi ce-l înconjoară. El notează apariția foarte de timpuriu a unor concepții neașteptat de moderne : „Panta rhei" spunea Heraclit, iar Leucip și Democrit concepeau „un flux perpetuu de atomi" ; se consideră aceste idei ca fiind foarte moderne pentru timpul respectiv, având în vedere că, de la Platon până în secolul al XVIII-lea, filozofii și naturaliștii se situau ferm pe poziții fixiste : Universul era considerat o continuare de imuabil și etern.

Aristotel, unul dintre cei mai iluștri discipoli ai Academiei, postula existența unui motor suprem care acționează materia și dă coerență lumii. Și el privea omul ca centru : în viziunea sa natura era concepută în jurul omului și pentru om.

Opus acestei concepții, Epicur este primul care are deplina conștiință a locului modest al omului în Univers.

Evul mediu este caracterizat de dominația religiei și de încercări fără succes de împăcare a acesteia cu filozofia : „Dumnezeu este motorul suprem, Rațiunea ultimă".

Ideile noi (multiplicitatea lumilor, materie alcătuită din atomi, pământul — o planetă printre alte milioane în Univers) erau aspru condamnate. Doar Anglia și Franța s-au dovedit mai tolerante.

Secolul al XVII-lea este marcat de elanul irezistibil al științei.

Secolul al XVIII-lea este marcat de o eliberare de constrângerile religiei.

Operelor pur metafizice se mai consacră doar filozofii germani, dintre care reprezentativi sunt Schopenhauer și Nietzsche.

Reanalizând principalele concepții enumerate, autorul constată că amalgamul subtil de filozofie orientală, de astrologie și de științe metafizice, în care imaginația și nu observația domină, nu aduce nimic nou care să lămurească originea și sfârșitul.

Iată motivul pentru care continuă căutările în domeniul științelor, alegând în mod particular astrofizica și biologia ca fiind susceptibile să ofere măcar repere pentru a distinge locul, originea și soarta universului.

Pentru interpretarea existenței și *„evoluției vieții"* ne întoarcem la apariția acesteia pe Pământ și acceptăm, din mai multe ipoteze, teoria Oparin-Haldane ; cei doi biochimiști consideră viața ca pe un produs al evoluției viului pornind de la ne-viu ; toată Viața s-a edificat pornind de la 20 de aminoacizi și 4 baze azotate — material suficient pentru a „clădi" aproape 2 milioane de specii, de la virusuri la mamifere.

Cercetările au demonstrat că frontierele dintre regnul animal și cel vegetal sunt imprecise și că între grupe este o filiație directă — argument în favoarea unității viului.

În același timp, fiecare grupă „alegând" un mediu și implicit un mod de viață, s-a ajuns la diversitatea viului.

Studiile de genetică au elucidat barierele dintre specii; modul de formare și păstrare a genofondului. Ingineria genetică, prin punerea la punct a tehnologiei culturilor de celule, a extins posibilitățile de combinare între specii, depășind astfel barierele impuse de filogenie.

Revenind la specia umană, inițial a frapat sărăcia genului *Homo* în subspecii sau rase, comparativ cu lumea plantelor sau a animalelor. Dar, având în vedere că e nevoie de cel puțin un milion de ani pentru apariția unei specii noi și că aparița noastră este foarte recentă, nu trebuie să ne mire „sărăcia" genului *Homo*.

Rațiunea de a exista a viului nu este nici acum elucidată.

Examinarea separată a evoluției vieții vine cu lămuriri.

Până în epoca Renașterii nimeni nu se îndoia de fixitatea speciilor.

Prima teorie transformistă a evoluției îi aparține lui Lamarck.

Apoi, Saint-Hillaire sugerează filiația neîntreruptă a speciilor.

Aceste teorii, rămânând cantonate în cercul strâmt al „naturaliștilor", nu au suscitat interesul pe care îl va provoca, peste 36 de ani, opera lui Darwin — întemeietorul biologiei științifice și a evoluționismului modern.

Conform concepției evoluționiste a lui Darwin evoluția speciilor s-a realizat având la bază ;

— ereditatea, ca fenomenul de transmitere a caracterelor din generație în generație ;

— variabilitatea — caracteristică universală a lumii vii — ca reacție a indivizilor la condițiile de mediu ;

— lupta pentru existență — ca o consecință a suprapopulației — cu „victoria" indivizilor viabili și fertili ;

— selecția naturală, lege ce acționează la nivel populațional lent și în folosul speciei.

În „Originea speciilor" se argumentează în favoarea selecției naturale adaptative și nu creatoare ; Darwin dezvoltă ideea că „nimic nu este definitiv fixat în natură".

Autorul conchide că evoluția este rezultatul interacțiunii dintre genofond și mediu, mediul fiind stimulentul permanent care obligă populația să se ajusteze la situațiile date. Deci, caracteristica viului constă nu în capacitatea de a suporta, ci de a recționa.

Mutațiile, ca modificări în structura și funcțiile materialului genetic, care nu sunt consecința recombinării gentice, constituie sursa primară a variabilității. Dar modificarea genomului, eveniment întâmplător, nu inaugurează evoluția Hazardul este doar un parametru, nu autorul și explicația evoluției.

Și atunci : care este proiectul vieții și sfârșitul evoluției ? rațiunea existenței ?

Care este motivația mersului înainte, făcând abstracție de bilanțul demografic pozitiv global ?

După ce patru capitole viața a fost privită sub toate aspectele, ultima parte este consacrată morții care, în ciuda implicațiilor filozofice și religioase, nu este privită ca un personaj malefic, ca un inamic al genului uman, ci ca un fenomen fiziologic, ca „viața care se retrage".

Pentru un biolog, moartea individuală este un proces fiziologic mult mai ușor de înțeles și mai fără mistere decât viața : întreruperea ireversibilă a anabolismului ce se opune entropiei, oprirea tuturor fenomenelor energetice, a sintezelor și reglărilor.

Pentru a se reînoi, specia are nevoie ca unii dintre indivizii ei să dispară. Longevitatea individului este programată genetc : individul trăiește atâta timp cât este util speciei. După ce depășesc vârsta reproducerii, indivizii sunt biologic în „amânare temporară".

Deci, moartea trebuie privită ca fiind indispensabilă eternei tinereți, a vieții și a evoluției sale. Nici omul nu se poate sustrage acestei legi ; o societate a cărei medie de vârstă crește mereu, concomitent cu scăderea natalității, nu mai are nici o șansă în evoluție.

Interesant este modul în care autorul a reușit să contureze evoluția omului, începând de la convingerea că el reprezintă centrul Universului și până la descoperirea că el nu ocupă un loc privilegiat în Univers, că se supune acelorași legi ca toate celelalte forme vii.

Omul a învățat că a vedea lumina zilei este deja o șansă în cadrul naturii. Și a mai realizat că posedă un avantaj incomensurabil față de celelalte specii : acela de a primi și transmite, dincolo de gene, cuceririle culturii și științelor.

Cartea lui J.P. Soulier este „o provocare la reflectare, deoarece autorul prezintă doar faptele, lăsând cititorului libertatea concluziilor sale".

GABRIELA CĂLIN